

UOT:37.

**KİÇİK YAŞLI MƏKTƏBLİLƏRİN İNTELLEKTUAL YARADICILIĞININ
XÜSUSİYYƏTLƏRİ***Hacıyeva Lamiyə İlqar qızı**Gəncə Dövlət Universiteti**Umumi pedaqogika kafedrasının doktorantı**[comhttps://orcid.org/0009-0004-1527-8600](https://orcid.org/0009-0004-1527-8600)**lhajiyeva92@gmail*

Xülasə:. Tədqiqat göstərdi ki, uşağın şüurunu müəyyən şərait yaratmaqla işin nəticəsini əldə etməkdən onu həyata keçirmə üsullarına yönəltməklə təfəkkürün daha mürəkkəb struktunun yaranmasına nail olmaq mümkündür. Zehni fəaliyyətin ümumiləşdirilmiş vasitələri və üsullarını mənimsəməyə ən həssas olan dövr 6-7 yaşıdır. Məktəbəqədər yaş dövrünün sonunda uşaqlarda vacib psixoloji dəyişiklər baş verir ki, bu da məntiqi təfəkkürün elementlərinin formalaşmasına köməklik edir. Bu dövrdə istənilən uşaq sərbəst şəkildə hərəkət edir və öz nitqində müxtəlif ümumilik dərəcələrinə malik məhfumları ifadə edən sözlərdən istifadə edir. Lakin sözlərdən istifadə uşağın ümumi və xüsusi məhfumlar arasındakı əlaqəni başa düşməsi demək deyildir. Məntiqi təfəkkürün əsasında duran bu əlaqələr xüsusi təlim şəraiti olmadan məktəbəqədər dövrdə mənimsənilə bilməz

Açar sözlər: ibtidai təhsil, yaradıcı düşünmə qabiliyyəti, şəxsiyyətin inkişafı, təhsil müəssisələri, intellektual yaradıcılıq.

Ключевые слова: начальное образование, способность к творческому мышлению, развитие личности, образовательные учреждения, интеллектуальное творчество.

Key words: primary education, ability to think creatively, personality development, educational institutions, intellectual creativity.

İnsanlar hər zaman qarşılarına çətinlik, mürəkkəbliyə və əhəmiyyətli dərəcəsi müxtəlif olan məsələlər qoyur və onları həll etməyə çalışırlar. İnsanları heç vaxt yeniliklər, kəşflər etmək tələbatı tərk etmir. Məsələn: insan əməyini yüngülləşdirən texniki avadanlıqların, maşınların kəşfi, incəsənət əsərlərinin yaradılması və s. Əsrlər boyu kəşf etmək fəaliyyətinə yalnız istedadlı insanların hüquqları kimi baxılmış və bu isə az miqdarda insanların nəsibi olmuşdur. Elmi-texniki tərəqqinin inkişafından aydın olur ki, cəmiyyətin daha çox yaradıcı insanlara ehtiyacı vardır. Nəyə yeni bir şey yaratmaq, kəşf etmək bacarığı özünəməxsus “incəsənət” cəvriyəlidir. Yeni məhsullar yaratmaq (intellektual, maddi, bədii-estetik), fəqrlə düşünmək, problem qoyub, onu həll etmək bacarıqları kimi bu “incəsənət” - öyrənmək və öyrətmək mümkündür.

Təhsil təcrübəsində də ziddiyyətlər meydana çıxmışdır. Məlumdur ki, bir tərəfdən, elmin kəşf etdiyi və şagirdlər tərəfindən mənimsənilən biliklərin həcmi getdikcə sürətlə artır. Lakin digər tərəfdən fundamental elmi prinsiplərin, ideyaların və dərin ümumiləşdirmələrin sayı aşağı səviyyədə inkişaf edir. Bu iki haldan birincisi, müasir təhsil üçün çox böyük çətinliklər yaratsa da, ikinci hal isə əksinə, bu çətinliklərin səmərəli şəkildə aradan qaldırılmasına imkan yaradır. Bəzi mütəxəssislər mövcud vəziyyətdən çıxış yolunu mənimsəniləcək materialların həcmində azaldılmasında görür. Onların fikrincə, təlimdən kənar vaxtdan şagirdlərin təfəkkürünün inkişafı məqsədilə səmərəli şəkildə istifadə oluna bilər. Ona görə də, bilik və təfəkkürün ayrılmazlığına dair ümumi və vacib olan mövqe mübahisəsiz olaraq qalır. Yəni təfəkkür yalnız bilik əsasında inkişaf edə bilər, yaxud da bilik təfəkkürün

əsasında formalaşa bilər. Söhbət ondan gedir ki, bu ayrılmaz əlaqə ümumiyyətlə, şəxsiyyətin həqiqi psixi və əqli inkişafına kömək etməlidir.

Yeni təhsil standartları şagirdləri bilik ehtiyatları ilə silahlandırmaqla yanaşı, həm də onların təlim məkanının həddlərindən kənara çıxmaq, tanış olmayan mühitdə ardıcıl mühakimə yürütmək, maneələrin aradan qaldırılması üçün alternativ həll yolları tapmaq bacarığı formalaşdırmasını da tələb edir. Yəni başqa sözlə əsas sərişələrin formalaşdırılmasını nəzərdə tutur.

Təlim zamanı roluna və yerinə görə təhlil olunan vacib sərişələrin əsas funksiyaları belə müəyyən olunmuşdur:

- ictimai həyata hazırlanacaq gənc nəsle sosial tələbatın olduğunu göstərmək;
- təlimdə şagirdin şəxsi ideyalarını reallaşdırmaq şərti və onun təhsildən tədric olunmasının aradan qaldırılması vasitəsi olmaq;
- bilik, bacarıq və vərdislərin məqsədyönlü, kompleks tətbiqi üçün ətraf aləmin real obyektlərini təqdim etmək;
- ətraf aləmin real obyektlərinə münasibətdə şagirdlərdə bacarıq və praktiki hazırlıqlar formalaşdırmaq üçün zəruri olan iş təcrübəsi təqdim etmək;
- müxtəlif tədris fənlərinin məzmununun tərkib hissəsinə çevrilmək;
- konkret məsələlərin həlli üçün nəzəri biliklərin praktikaya tətbiqinə imkan yaratmaq;
- keyfiyyətli şagird hazırlığının xüsusiyyətlərini əks etdirmək, kompleks şəxsi və sosial əhəmiyyətli təhsilləndirici nəzarətin təşkili vasitəsi kimi xidmət göstərmək.

Müstəqil surətdə bilik əldə etmək üçün şagirdlərdə yeni şeylər kəşf etmək bacarığı inkişaf etdirilməli və bu bacarıqlar bütün sahələrdə nailiyyət əldə etmək vasitəsinə, normaya çevrilməlidir. Müxtəlif fəaliyyət növləri zamanı yeni bir şey kəşf etmək bacarıqlarının inkişaf etdirilməsi şagirdlərdə təfəkkürün evrestik istiqamətinin formalaşması əsasında mümkündür.

Təlim nəinki şagirdləri real elmi biliklərlə zənginləşdirməlidir. O, həm də gələcək mütəxəssislərin təfəkkürünü sistemə inkişaf etdirməlidir. Bu isə müasir tədrisin daha da təkmilləşdirilməsini tələb edir. Hərki dövrdə pedaqoji praktikaya geniş miqyasda şagird təfəkkürünü inkişaf etdirən yeni metodlar tətbiq edilməyə başlanılmışdır. A.V. Bruslinskiy qeyd edir ki: "Təlim-müəllimin şagirdlərə mexaniki surətdə bilik ötürməsi prosesi deyildir. Bu, müəllimin rəhbərliyi altında şagird təfəkkürünün elə biliklər əsasında inkişaf etdirilməsidir ki, onun əsasında şagirdlər ictimai faydalı əmək prosesində iştirak edə bilsinlər"[2, s.102].

Keçən əsrin bəzi pedaqoqları (J.Piaje, L.Terstoun, N.Beyli) yaşlı insanların ətraf aləmi necə dərk etməsi, onu dəyərləndirməsi, mühakimələr yürütməsinin əsasən onun uşaqlıqda zehni strukturunun formalaşması ilə müəyyən olunması fikrindən çıxış edirdilər. Onların fikrincə, insanda intellektual inkişaf 6 yaşında üçdə birindən çox, 8 yaşında yarıdan çox, 12 yaşında isə dördüdə üçündən çox həyata keçmiş olur"[7, s.217]. Beləliklə də, 6-12 yaş dövrü insan həyatında mühüm əhəmiyyət kəsb edir və insanın bütün həyatı bu mübahisəli dövrdən asılıdır.

Ona görə də birinci sinifdən başlayaraq ümumi təhsil şəxsiyyətyönümlük prinsipinə, həyatda onun nəticələrinin əldə olunmasına, şagirdlərin mənimsədikləri bilik, bacarıq, vərdislərdən təcrübədə istifadə etmək bacarıqlarının formalaşdırılmasına əsaslanmalıdır.

Şagirdlərə idrak prosesinin priyomlarını aşıləyərək təlimin müxtəlif metod və üsullardan istifadə olunur.

Bir sıra metodki araşdırmaların (Q.V.Burmanskaya, X.M.Veklerova, M.V. Kralina, L.F.Obuxova, E.V.Filippova) gedişində görkəmli psixoloq P.Y.Qalperinin irəli sürdüyü əqli əməliyyatların mərhələli formalaşması nəzəriyyəsiəndən də istifadə olundu. Yuxarıda adları çəkilən tədqiqatçıların fikrincə, maddi formada yeni əməliyyatlar mərhələsində təlimin

vasitələri real əşyalardan ibarət olmalıdır. Növbəti mərhələdə isə uşaqlar modelləşdirmə fəaliyyətini öyrənir və əyani modellərlə işləyirlər. Əyani modellərin əhəmiyyəti P.Y. Qalperinin, N.F. Talızının, N.Q. Salminanın tədqiqatlarında da vurğulanmışdır.

Tədqiqatın bir hissəsi idrak prosesinin ayrıca metodlarının formalaşmasına həsr edilmişdir. Tədqiqatçı A.Y. Savenkovun [10] fikrincə ümumiyyətlə, kiçik yaşlı şagirdlərə müqayisənin mürəkkəb növlərindən istifadə xarakterikdir. Kiçik məktəb yaş dövrü üçün müqayisə prosesi özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə fərqlənir: müqayisənin nəticələrini sözlə ifadə edə bilməmək, müqayisə zamanı lazımsız zəhri əlamətləri sadalamaq.

A.Y. Savenkov tədqiqatında zehni əməliyyatın inkişaf səviyyələrini də müəyyən etmişdir. Bu hazırlıq, elementar və ümumiləşdirici səviyyədir. Hazırlıq mərhələsində kiçik yaşlı məktəblilər “oxşar” və “fərqli” anlayışların mahiyyətini dəqiq anlama bilmirlər. Onlar əsasən əşyaların zəhri, lazımsız əlamətlərini ayırd edir və mexaniki olaraq bu zaman əlamətin axtarılmasının xotik üsulundan istifadə edirlər. Kiçik yaşlı məktəblilərə müqayisənin elementar səviyyəsi daha xarakterikdir. Bu səviyyə zamanı şagirdlər əşyaları məzmun və mürəkkəbliyinə, zəhri və daxili, ümumi və fərqli xüsusiyyətlərinə görə müqayisə edirlər. Ən yüksək səviyyə isə ümumiləşdirici səviyyədir. Bu zaman şagird əşyaları əsas xüsusiyyətinə və müəyyən ardıcılıqlar üzrə müqayisə edir. Müqayisə etmək bacarığının formalaşdırılmasının ən səmərəli yolu isə sadəcə təlqin etməkdir [10, s.131-138]. Deməli, kiçik yaşlı məktəblilərdə müqayisə etmək bacarığı bu zehni əməliyyatdan istifadə etməyə onların xüsusi olaraq hazırlanması şərti kimi ən səmərəli şəkildə inkişaf etdirilir.

N.Z. Dyaçenkonun tədqiqat işi ikinci-yeddinci siniflərdə şagirdlərdə təfəkkür prosesinin inkişafının təsnifatına həsr edilmişdir. Bu araşdırmada müxtəlif fənləri öyrənərkən eyni əşya və hadisələrin mənsubiyyəti, yəni təsnifatı müəyyən edilir. N.Z. Dyaçenkoya görə təsnifat dörd məqamda aparıla bilər. Birinci, şagirdlər təhlil yolu ilə konkret obyekt və ya hadisənin əlamət və xüsusiyyətlərini öyrənirlər. İkinci, təhlil olunan obyekt və ya hadisənin aid edildiyi anlayışın ümumi, əsas xüsusiyyətləri səsləndirilir. Bundan sonra, müqayisə yolu ilə konkret obyektin və ümumi anlayışın eyni olan xüsusiyyətləri üzə çıxarılır, onların xarakteristikasındakı qeyri-əsas xüsusiyyətlər kənarlaşdırılır [4, s.112-116]. Nəhayət, deduktiv mülahizə yolu ilə obyekt və ya hadisə müvafiq cinsə və ya sinfə aid edilir (yəni, təsnif olunur). Bununla yanaşı şagirdin əqli fəaliyyətində təsnifatın dörd məqamı eyni vaxtda başa çatır.

Təsnifatın inkişafı təfəkkürün təhlil, sintez, müqayisə, deduksiya və s. kimi formalarının inkişafı ilə bağlıdır. Onun həyata keçirilməsi fərqliliyin və ümumiliyin mühüm xüsusiyyətlərinin müəyyən edilməsi və onlar arasında əlaqənin qurulması ilə bağlıdır. Hadisələr arasında əlaqələrin üzə çıxarılması, vacib əlamətlərin ayırd edilməsi, lazımsız əlamətlərin kənarlaşdırılması yalnız şagirdlərin ayrı-ayrı anlayışları mənimsəmələri üzrə işin təşkili üçün deyil, həm də bu anlayışların sistemləşdirilməsi üçün də vacibdir.

J. Verne təsnifat üçün tapşırıqların düzgün tərtib edilməsinin vacibliyini qeyd edir [3]. Uşaqlara çox zaman əşyaları əlamətinə görə qruplaşdırmaq tapşırılır. Məsələn, “əvvəlcə göy rəngdə, sonra isə qırmızı rəngdə olan əşyaları dəstləşdirin və s”. Bəzən də uşaqlara deskriptorla (deskriptor - ayrı-ayrı xassələr toplusu, xassə - deskriptor tərəfindən qəbul edilən qiymət) əlaqəli ekvivalentliyi verilmiş əşyaları qruplaşdırmaq tapşırılır. Məsələn, “eyni olan əşyaları bir yerə yığın” və yaxud da “bir-birinə uyğun gələn əşyaları qruplaşdırın”. Müxtəlif nöqtəyi nəzərdən bu təlimatlar ikimənalıdır.

Onlardan biri əşyalardan asılı olaraq bəzi təlimatların öz mənasını dəyişməsi ilə bağlıdır. İkinci baxış isə onunla izah olunur ki, bəzi təlimatlar əşyanın həm ümumi xassələrini, həm uyğun gələn xassələrinin axtarışına eyni dərəcədə sövq edir. Nəhayət

çoxmənalılığın mənbəyi tranzitivliyin olmaması ilə bağlıdır. Bu hal təsnifat zamanı mübahisələrin yaranmasına səbəb olur.

Obyektləri həqiqətən siniflərə ayırmağa imkan verən yeganə oxşarlıq ekvivalentlik əlaqəsidir.

Digər bir problem isə ondan irəli gəlir ki, qruplaşdırma tapşırıqlarında çox vaxt eyni bir sinfə (qrupa) aid olan eyni obyekt və ya şəkillərdən istifadə olunur. Dəqiq desək, əgər söhbət müxtəlif obyektlərdən gedərsə, o zaman kvaziidentik obyektindən danışmaq lazımdır. J.Verne kvaziidentikliyi ekvivalentliyin yuxarı sərhəddi (yüksək həddi) kimi müəyyən edir: obyektlər müxtəlifdir, lakin onların ümumi xassələri vardır. Hətta bu obyektlər bir-birlərini əvəz edə bilərlər.

Müxtəlif əşyaları qruplaşdırmaq üzrə tapşırıqlar kiçik yaşlı uşaqlar üçün çox vacibdir. Təsnifatmə fəaliyyəti yalnız eyni olan əşyaları qruplaşdırmağa dair tapşırıqların köməyi ilə tam inkişaf etdirilə bilər.

Fərqli əşyaları bir qrupa birləşdirməyi nəzərdə tutan tapşırıqlar uşağı əşyaların müxtəlif xüsusiyyətlərini təhlil etməyə, asılı və asılı olmayan xüsusiyyətlərin fərqi tapmağa, təsnifatı eyni vaxtda müxtəlif nöqteyi-nəzərdən nəzərdən keçirməyə sövq edir [3].

M.V. Kralina öz tədqiqatında altıyaşlı uşaqlar üçün analiz, sintez, müqayisə, təsnifat kimi üsulların ölçətan olduğunu göstərir. Onun fikrincə, altıyaşlı uşaqların təfəkkür üsullarını mənimsəməsi prosesi bir sıra xüsusiyyətlərlə xarakterizə olunur: təlim nəticəsində uşaqlar təfəkkür üsullarının müxtəlif formalarına yiyələnir, üsulların tətbiqi simvolik işarələrdən istifadənin vacib növlərinə yiyələnməyi nəzərdə tutur, inkişaf zamanı uşaqların oyun fəaliyyətindən istifadəsinin vacibliyi nəzərdə tutulur [5, s.91-95].

Bir çox tədqiqatlarda təfəkkür üsullarının öyrənilməsinin altı yaşlı uşaqların inkişafına, xüsusən də məntiqi təfəkkürünə təsiri araşdırılmışdır. Tədqiqatçı L.F. Obuxova bildirir ki, P.Y. Qalperin nəzəriyyəsinə görə, uşaqlar ölçmə əməliyyatının planlı formalaşdırılması nəticəsində həcmə saxlanılması prinsipinə yiyələnir və fiziki hadisələrin təhlilinin yeni elmi səviyyəsinə keçə bilərlər. Bu isə onlarda təfəkkürün inkişafının sübutudur [6, s.91-95]. S.A. Ladıvir isə təbiətşünaslıq materialları nümunəsi əsasında təsnifat üsullarının necə formalaşdığını göstərmiş və şagirdlərin təlim zamanı Piajenin bir çox məntiqi məsələlərinin həllində uğur qazandıqlarını vurğulamışdır [9].

Bir çox tədqiqatçıların (V.V. Davıdov, L.V. Zankov, N.A. Mençinski) araşdırmalarının nəticələri daha inamlı şəkildə göstərdi ki, uşaqların abstraksiya və ümumiləşdirmə bacarıqları əvvəllər nəzərdə tutulanlardan da zəngindir.

Pedaqoq və psixoloqlar arasında uşaqlarda öz fikrini sübut etmək bacarığının nə zaman meydana çıxması barəsində də fikir birliyi yoxdur. Bəzilərinin (P.P. Blonskiy, Ş.T. Tağıyev, T.Ə. Əliyeva, L.V. Cahangirova, T.Ə. Cəlilova) fikrincə bu bacarıqlar əsasən məktəb yaş dövründə yaranır. Prof. Ş.T. Tağıyev özünün riyaziyyatın tədrisi metodikası ixtisası üzrə olan namizədlik dissertasiyasında [1] müəyyən etmişdir ki, uşaqlarda öz fikrinin düzgünlüyünü əsaslandırmaq, aldıqları əqli nəticələrin doğruluğunu sübut etmək bacarıqlarının formalaşdırılmasını hətta I sinifdən başlayaraq həyata keçirmək olar. Digər müəlliflər isə (M.D. Qromov, M.N. Şardakov) bu bacarıqların yaranmasını 9-10 yaş dövrünə aid edirlər. Onların tədqiqat araşdırmaları göstərir ki, kiçikyaşlı məktəblilər xüsusi təşkil edilmiş təlim şəraitində şüurlu şəkildə fikirlərini əsaslandırmağın müxtəlif növlərini mənimsəyə bilərlər: münasibətlər əsasında və məqayisələr aparmaqla sübut etmək, deduktiv əqli nəticələr əsasında fikirlərini əsaslandırmaq və s. Lakin bu qaydada fikrini sübut etmək növləri çox bəsit olduğu kimi, onları tətbiq etmək dairəsi də məhduddur. J. Piaje isə bu bacarığın meydana gəlməsini yeniyetmələrin formal əməliyyatlar mərhələsinə keçid aldığı 12-14 yaşa aid edir. Bəzi tədqiqat işlərində isə təfəkkürün əsas məntiqi strukturunun formalaşması 5-11 yaş dövrünə

aid edilir (N.F. Talızina, N.Q. Salmına). Təfəkkürün strukturunun sonradan formalaşması böyük çətinliklərlə baş verir və əksər hallarda başa çatmamış qalır.

N.N. Poddyakovun fikrincə isə, uşağın şüurunu müəyyən şərait yaratmaqla işin nəticəsini əldə etmədən onu həyata keçirmə üsullarına yönəltməklə təfəkkürün daha mürəkkəb strukturunun yaranmasına kömək etmək olar [8, s.137]. Ehtimal olunur ki, zehni fəaliyyətin ümumiləşdirilmiş vasitələri və üsullarını mənimsəməyə ən həssas olan dövr 6-7 yaşıdır. Məktəbəqədər yaş dövrünün sonunda uşaqlarda vacib psixoloji dəyişikliklər baş verir ki, bu da məntiqi təfəkkürün elementlərinin formalaşmasına köməklik edir. Bu dövrdə istənilən uşaq sərbəst şəkildə hərəkət edir və öz nitqində müxtəlif ümumilik dərəcələrinə malik məhfumları ifadə edən sözlərdən istifadə edir. Lakin sözlərdən istifadə uşağın ümumi və xüsusi məhfumlar arasındakı əlaqəni başa düşməsi demək deyildir. Məntiqi təfəkkürün əsasında duran bu əlaqələr xüsusi təlim şəraiti olmadan məktəbəqədər dövrdə mənimsənilə bilməz.

Bütün aparılan tədqiqatlar müəllimlərin qarşısında müxtəlif fənlərin tədrisi zamanı uşaqların təfəkkürünün inkişaf etdirilməsi vəzifəsini qoyur. Lakin məsələnin belə ümumi şəkildə qoyuluşu sözsüz ki, kifayət etmir. Təfəkkürü istənilən üsulla inkişaf etdirmək olmaz. Bütün üsullar öz aralarında daxilən məntiqlə bağlı olduqlarına görə onlar yalnız müəyyən ardıcılıqla formalaşdırıla bilər.

Nəticə. Kiçikyaşlı məktəblilərin intellektual və yaradıcı sərişlərinin əsas xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması təlim prosesinin keyfiyyətinin yüksəlməsinə bilavasitə müsbət təsir göstərir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, kiçikyaşlı məktəblilərin integrasiya olunmuş tədris və tədrisdənkənar fəaliyyətləri zamanı intellektual və yaradıcılıq sərişlərinin formalaşdırılmasının struktur-funksional modeli hazırlanmış və nəzəri cəhətdən əsaslandırılmışdır.

Tədqiqatın praktik əhəmiyyətini bunda görmək olur ki, kiçikyaşlı məktəblilərin integrasiya olunmuş təlim və tədrisdənkənar fəaliyyətləri zamanı intellektual və yaradıcılıq sərişlərinin formalaşdırılmasının metodik imkanlarından praktik müəllimlər və tədqiqatçılar faydalana bilər.

Ədəbiyyat

1. Tağıyev Ş.T. I sinifdə riyaziyyatın tədrisi zamanı şagirdlərə aldıkları nəticələrin doğruluğunu əsaslandırmaq bacarıqlarının formalaşması problemi / p.e.ndissertasiyası / Ş.T. Tağıyev. – Bakı, 1982. – 156 s.
2. Брушлинский А.В. Субъект: мышление, учение, воображение: избранные психологически труды /А.В. Брушлинский. 2-е изд., испр.– М: Изд-во Московского психолого-социального института; Воронеж: Изд-во НПО «МОДЭК», 2003. – 408 с.
3. Вернье Ж. Ребенок, математика, реальность: проблемы преподавания математики в начальной школе /Ж. Вернье. – М.: Ин-т психологии РАН, 2018. – 284 с.
4. Дьяченко О.М. Развитие воображения дошкольника /О.М. Дьяченко. – М.: Психологический ин-т РАО, 2006. – 196 с.
5. Кралина М.В. Логика: для обучения детей в семье, детском саду и далее: учебное пособие для педагогов, воспитателей и родителей /М.В. Кралина. – Екатеринбург: У-Фактория, 2020. – 116 с.
6. Обухова Л.Ф. Возрастная психология: учебное пособие для студентов вузов /Л.Ф. Обухова. – 3-е изд. – М.: Педагогическое общество России, 2013. – 444 с.
7. Пиаже Ж. Психология интеллекта /Ж. Пиаже// Пиаже Ж. Избр. Произв. –М.: Междунар. Пед. Академия, 2004. – 680 с.

8. Поддъяков Н.Н. Развитие мышления и умственное воспитание дошкольника /Н.Н. Поддъяков. – М.: Педагогика, 2015. – 200 с.
9. Психологические проблемы развития творческих способностей в условиях гуманизации образования: сб. науч. тр. /Международная академия гуманизации образования; отв. ред. Г.А. Борулава, И.Н. Семенов. – М.: Российское психологическое общество, 2005. – 84 с.
10. Савенков А.И. Методика исследовательского обучения младших школьников: учебно-методический комплект /А.И. Савенков. – 2-е изд., испр. и доп. – Самара: Учебная литература. 2017. – 204 с.

ОСОБЕННОСТИ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ТВОРЧЕСТВА МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Гаджиева Ламия Ильгар кызы

Резюме

Исследования показали, что, создавая определенные условия и направляя мышление ребенка с получения результата работы на способы его реализации, можно добиться формирования более сложной структуры мышления. Наиболее чувствительным периодом для овладения обобщенными средствами и способами умственной деятельности является возраст 6-7 лет. В конце дошкольного периода у детей происходят важные психологические изменения, которые способствуют формированию элементов логического мышления. В этот период любой ребенок действует свободно и использует в своей речи слова, выражающие понятия разной степени общности. Однако использование слов не означает, что ребенок понимает взаимосвязь общих и специальных понятий. Эти взаимосвязи, составляющие основу логического мышления, не могут быть освоены в дошкольном возрасте без специальных образовательных условий.

FEATURES OF INTELLECTUAL CREATIVITY OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN

Hajiyeva Lamiya Ilgar

Summary

Research has shown that by creating certain conditions and directing the child's thinking from obtaining the result of work to the methods of its implementation, it is possible to achieve the formation of a more complex structure of thinking. The most sensitive period for mastering generalized means and methods of mental activity is the age of 6-7 years. At the end of the preschool period, children undergo important psychological changes that contribute to the formation of elements of logical thinking. During this period, any child acts freely and uses words in his speech that express concepts of varying degrees of generality. However, the use of words does not mean that the child understands the relationship between general and special concepts. These relationships, which form the basis of logical thinking, cannot be mastered in preschool age without special educational conditions.

Rəyçi: pedaqogika elmləri doktoru, prof. Ş.T. Tağıyev
Ümumi Pedaqogika kafedrasının 05.06.2025, protokol №15.
Daxil olma tarixi 20 iyun 2025-ci il